Arkæologisk Forum

Nr. 36
2017

Indhold

Gæsteskribent

Helle Schmidt 3
Det er vores historie
– det er spændende!

Historien om Danmark – en kommentar

Andres S. Dobat 5
Vikinger mellem Slægts- og skæbnefællesskab
DR's Historien om Danmark og danskernes forhold til vikingetiden

John H. Lind 11
Populismens triumf
– Vikingerne en nationalromantisk fiktion!

Julie de Vos* 16
Fravær og undertrykkelse
Den Spanske Borgerkrigs arkæologi

Pernille Kruse og Lilian Matthes* 24
Samlende pladser
Social organisation og kommunikation i bronzealderen

Vivi Lena Andersen 32
Forskning til salg?
Erfaringer med en erhvervs-ph.d.

Bo Jensen 38
Skriv bedre om teori, tænk bedre med teori

*Fagfællebedømt artikel

af Pernille Kruse og Lilian Matthes*

Samlende pladser

Social organisation og kommunikation i bronzealderen

Museum Sønderjylland - Arkæologi Haderslev havde i perioden 2012-2015 muligheden for at undersøge fænomenet "samlingspladser i bronzealderen" nærmere. Takket være fondsstøtte fra VELUX FONDEN var det muligt at datere 124 prøver fra et kogestensgrubefelt, og dette materiale viste sig at åbne op for interessante aspekter af bronzealderens sociale strukturer. Analysen af et område ved Aabenraa, der tolkes som samlingsplads viser, at den må have haft betydning for de omliggende bopladser gennem længere tid. Kort fortalt er teorien, at den blev frekventeret af beboerne fra de bopladser, der har ligget op til 30 km væk fra. Det er tankerne omkring mobilitet i bronzealderen, der har ført til modellen om den centralt beliggende samlingsplads (se afsnit: Mobilitet).

De mange C14-analyser af kogestensgruberne fra feltet har vist, at samlingspladsen har været brugt kontinuerligt igennem en 1000-årig periode (Kruse & Matthes i tryk). Også andre aspekter viser, at der har været sammenhæng og kommunikation mellem bebyggelserne, eksempelvis fællestræk i huskonstruktioner eller den materielle kultur. Disse delaspekter er for omfattende til at blive præsenteret for nærværende. I denne artikel vil fokus være på kogestensgrubefelter, der tilsyneladende er anlagt uden nogen form for systematik, dels fordi det er den slags felter, der kendes flest af fra Sønderjylland, og dels fordi denne kategori er overset i litteraturen.

Definition og funktion af kogestensgrubefelter

Kogestensgruber er en hyppigt forekommende anlægstype i bronzealderen og førromersk jernalder. De findes både enkeltvis og i mindre klynger i huse fra ældre bronzealder, på bopladser fra yngre bronzealder og førromersk jernalder, såvel som udenfor en egentlig bopladskontekst. Her er de så almindelige, at de til tider kun registreres i fladen uden videre undersøgelser. Derudover støder vi på kogestensgruber i klynger eller større koncentrationer, der kan være yderst imponerende og omfatte mange hundrede kogestensgruber (Henriksen 2005: 83; Thrane 1974). Lokaliteten med de foreløbigt flest dokumenterede kogestensgruber er Søndersø i det nordlige Fyn, hvor over 800 kogestensgruber og 42 kogestensgrøfter er udgravet (Prangsgaard & Andersen 2008).

Kogestensgruber i større koncentrationer, såkaldte kogestensgrubefelter, er velkendte anlæg i Skandinavien og Nordeuropa, og er hyppigst forekommende i Sydskandinavien og det nordøstlige Tyskland. Felterne er som oftest anlagt på markante og sandede plateauer eller højdedrag i nærheden af vand (søer, åer, moser) (Christensen 2009: 24ff; Henriksen 1999: 111; Mewes & Schmidt 2011: 68; Honeck 2009: 9f mfl.). Kogestensgrubefelterne kan deles op i to overordnede kategorier, nemlig dem, der er anlagt i rækker (en eller flere) og dem, der er anlagt mere vilkårligt. 60% af de hidtil registrerede kogestensgrubefelter fra Danmark er anlagt i rækker (Christensen 2009: 23), og det er også dem, der har fået den største opmærksomhed i litteraturen (Christensen 2009; Honeck 2009; Kristensen 2008; Meier 2013; Mewes & Schmidt 2011; Schmidt & Forler 2004; Schmidt 2014). Generelt dateres kogestensgrubefelterne fra Danmark og Nordtyskland til yngre bronzealder og førromersk jernalder (Christensen 2009: 19; Henriksen 1999: 111; 2005: 90; Honeck 2009: 17ff).

Hidtil er samlingspladsen i Rise sogn den eneste fra Sønderjylland, der er blevet undersøgt i forbindelse med en egentlig udgravning (Egelund I 220204-208, Egelund III 220204-210 og Rise Søndervang 220204-213). Desuden har vi i forskningsprojektet forsøgt at inddrage historiske kilder og etnologiske vinkler på materialet. Her har vi at gøre med (foreløbigt) 26 bopladser inden for en radius af 30 km (se fig. 1). Bopladserne spænder over den samme kronologiske periode som samlingspladsen (dvs. fra bronzealderens Per. II til begyndelsen af førromersk jernalder Per. 1 (se fig. 2)). Den meget lange og kontinuerlige brugs-

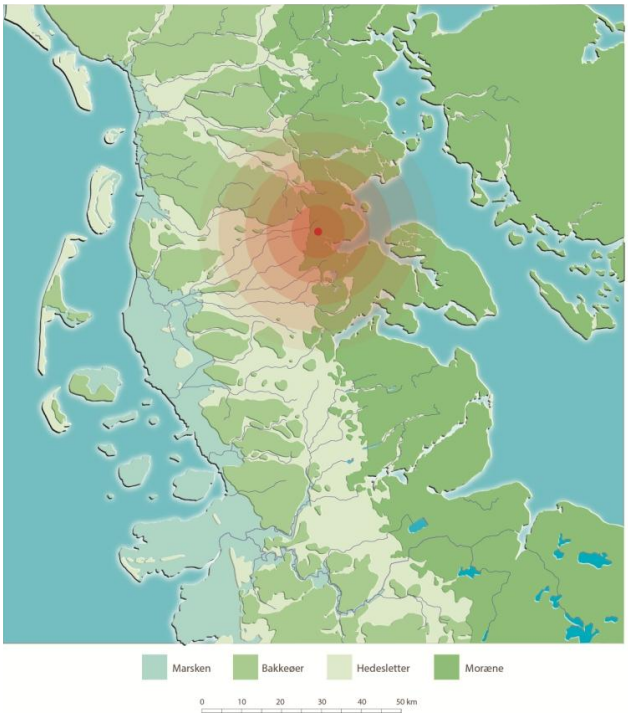

Fig. 1:
Beliggenheden af kogestensgrubefeltet i Rise sogn nordvest for Aabenraa, og en 30 km radius markeret omkring den centrale samlingsplads. Det er indbyggerne inden for denne radius, der har brugt samlingspladsen.
Grafik: Jørgen Andersen, Museum Sønderjylland – Arkæologi Haderslev.

periode af kogestensgrubefeltet er overraskende, da de øvrige danske og nordtyske felter, der er blevet undersøgt har – eller bliver antaget at have – en mere snæver datering inden for yngre bronzealder eller førromersk jernalder (se Kruse 2013 for referencer; Henriksen 1999: 111; Kristensen 2008; Schmidt & Forler 2004; Schmidt 2014). En faktor, der spiller ind her er, at Egelund III er blevet dateret så omfattende. Ingen andre kogestensgrubefelter er belagt med så mange C14-dateringer, og det kan således ikke afvises, at også andre felter har en lang og kontinuerlig brugsperiode. For at opnå yderligere viden på dette område, ville en metodisk undersøgelse af kogstensgruber i kommende udgravninger kunne bidrage med ny viden. Ved undersøgelsen af et formodet kogestensgrubefelt er det en god idé at udtage prøver af alle gruberne for at få mulighed for at datere disse. Er ressourcerne til det, kan en systematisk undersøgelse af de anvendte sten give viden om, hvor disse er hentet, om man har brugt de sten, der fandtes i undergrunden, hvilke temperaturer, de har været udsat for, og om de har været bearbejdede.

Gennemgangen af de sønderjyske lokaliteter, hvorfra der er registreret kogestensgruber viser, at der er flere klynger af kogestensgruber også uden andre anlæg. Det er usandsynligt, at alle disse lokaliteter skal tolkes som egentlige samlingspladser, men de kan have været brugt i lignende kontekster som samlingspladser: Temporært mødested, handel eller udveksling, men ikke en plads brugt gennem flere generationer. Med til definitionen af en samlingsplads må høre, at den er blevet brugt igennem lang tid, og at den har udgjort en "særlig plads" i forhold til andre boplads- og aktivitetsområder. For tolkningen af sådanne lokaliteter er det formodentlig hensigtsmæssigt ikke blot at skelne mellem de kogestensgruber, der er fundet i bopladskontekst, og dem, der er fundet uden for bopladskontekst, men også at skelne mellem felter, der kun er blevet opsøgt en enkelt eller få gange, og samlingspladser, der er blevet brugt gentagne gange og som har et meget stort antal kogestensgruber. Det synes nærmest umuligt at foretage en entydig definition og optælling af de forskellige kategorier eftersom: 1) flere formodede kogestensgrubefelter kun er delvist undersøgt i forbindelse med forundersøgelser, der af forskellige grunde ikke førte til regulære udgravninger, 2) registreringsgraden er uensartet, og 3) kogestensgruberne kun sjældent er blevet naturvidenskabeligt dateret eller dateret i et sådant omfang, at det er muligt at afgøre, om lokaliteten har udgjort en samlingsplads igennem længere tid.

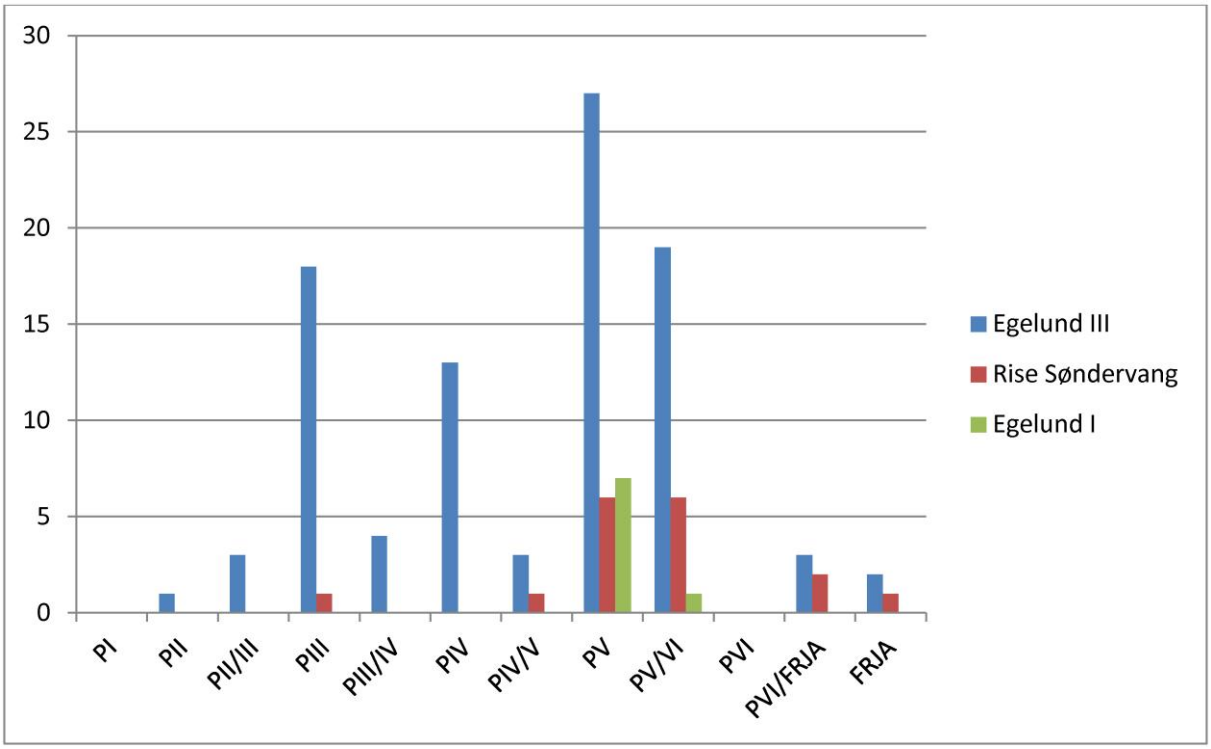

Fig. 2:
Oversigt over fordelingen af kogestensgruber fra felterne i Rise sogn i forhold til bronzealderens periodeinddeling (Montelius PI-PVI og førromersk jernalder Per. 1).

Netop med hensyn til brugstiden er det et dilemma, at kogestensgruber*ækkerne* formodentlig er blevet brugt igennem forholdsvis kort tid. Den regelmæssighed, der er karakteristisk for anlæggene, taler for, at rækkerne/gruberne er anlagt inden for forholdsvis kort tid, men det skal betones, at ingen kogestensgrube-rækker er blevet så omfattende eller intensivt daterede, at dette kan siges med sikkerhed (Kristensen 2008; Schmidt & Forler 2004). For det nordøstlige Tyskland har Schmidt argumenteret for en kronologisk udvikling, hvor kogestensgruberækkerne med en datering mellem 950 og 750 f.Kr. udgør de ældste fundpladser, mens den anden kategori generelt er yngre (Schmidt 2014: 154). Henriksen påpeger en lignende tendens for kogestensgrubefelter i Danmark (Henriksen 2005: 90), hvilket også understøttes af Kristensens studie af enstrengede rækker (Kristensen 2008: 22).

På grund af anlægstypens hyppighed har det vist sig at være hensigtsmæssigt at skelne mellem følgende forskellige former for kogestensgruber (Kruse & Matthes i tryk):

1. Kogestensgruber fra bopladskontekst
1.1. Kogestensgruber i huse
1.2. Kogestensgruber på boplads
2. Kogestensgruber udenfor bopladskontekst
2.1. Lineært anlagte kogestensgruber
2.1.1. Enstrengede
2.1.2. Flerstrengede
2.2. Klynger af kogestensgruber
2.3. Samlingspladser

Når en potentiel samlingsplads er blevet lokaliseret, burde der derfor inden for en omkreds af 20-30 km ligge bopladser, hvis datering samlet set spænder over den samme større tidsperiode, som kogestensgrube-feltet. Yderligere skal C14-dateringer dokumentere, at kogestensgrubefeltet har været i brug igennem længere tid. For at få afprøvet denne teori, der er baseret på undersøgelserne af kogestensgrubefeltet ved Åbenrå, retter vi her blikket mod Egen sogn på Als, og, hvor udgravninger havde vist, at der fandtes et stort antal kogestensgruber (mindst 150) over et større område.

En samlingsplads i Egen sogn?

Ved Møllevej II (230101-317) blev der i forbindelse med en forundersøgelse registreret et stort antal kogestensgruber, hvoraf den største koncentration på 53 lå indenfor ca. 300 m^2 (Eisenschmidt 2002). Tilsyneladende har kogestensgruberne været anlagt i større og mindre klynger omkring lavningerne i et kuperet terræn. Ingen af kogestensgruberne fra Møllevej II er blevet daterede. Omkring to km nordvest herfor ligger lokaliteten Dohøjvej (230101-302). Her er der igennem flere kampagner udgravet et stort antal huse fra romersk og førromersk jernalder, også registeret omkring 150 kogestensgruber, beliggende på hver side af Storebro bæk (Eisenschmidt 2015; Kruse under udarbejdelse). Foreløbigt er der heller ikke herfra dateret nogle anlæg naturvidenskabeligt, men det har høj prioritet at datere anlæg fra de to lokaliteter for at afgøre, om de muligvis skal knyttes sammen eller om de kan have afløst hinanden. Der er registreret bopladser dateret til bronzealderen på et antal lokaliteter på Sundeved og Kær Halvø, samt bopladser dateret til førromersk jernalder fra selve Als. Foreløbigt er der ikke registreret bopladser fra bronzealderen fra Als, men herfra kendes til gengæld ikke mindre end 22 lokaliteter med skåltegnssten og fem med helleristninger (se fig. 3). Generelt for det sønderjyske område gælder, at den største koncentration af billedsten og skåltegn findes på Als og Sundeved, hvor der er registreret over hundrede skålsten (status Fund og Fortidsminder juni 2015). De mange gravhøje i området er en yderligere indikator for, at der har været aktivitet fra bronzealderen i Egen sogn.

Fig. 3:
Skåltegnssten fra Skovby Skov, Als.
Foto: Tenna R. Kristensen, Museum Sønderjylland – Arkæologi Haderslev.

Henriksen har påpeget den påfaldende lighed mellem jævngamle helleristninger og kogestensgruber/-felter, og foreslår, at kogestensgrubefelterne har dannet rammerne for religiøse ceremonier og optog, hvilket helleristningerne tilsyneladende også viser, samt eventuelle offerhandlinger (Henriksen 1999: 120; 2005: 97f). Dette er en interessant indfaldsvinkel, der dog kan relativeres lidt, idet der ikke findes deciderede helleristningsfelter i Danmark (bortset fra Bornholm). En mulig pendant udgøres af skåltegnssten, der er velkendte fra det sønderjyske/ danske område (Prangsgaard & Andersen 2008: 138f). Skåltegn hører sandsynligvis til en egen kategori. Tegnet bevæger sig i en kultisk-religiøs kontekst, der ikke kan betragtes adskilt fra hverdagen eller udelukkende i en kultisk eller rituel kontekst. Skåltegn har hørt til i dagligdagen, men i dag kan vi ikke rekonstruere det præcise udtryk og den fulde betydning (Matthes 1996: 4, 50ff). De fleste skåltegnssten er fyldt med skåltegn, dvs. at der på en flade af stenen kan være indhugget op til hundrede skåltegn. Skåltegnene respekterer som regel hinanden – ligesom også anlæggelsen af kogestensgruberne på samlingspladsen respekterer hinanden. Undersøgelser af sten med talrige skålgruber har vist, at disse ikke er fremstillet på samme tid, men indhugget over et tidsrum. Dette indikerer, at den enkelte sten er blevet opsøgt ved flere forskellige lejligheder, og at det var selve handlingen, nemlig at mejsle skålgruben, der har været betydningsfuld (Glob 1969; Capelle 1985; Coles 2005; Matthes 1996 mfl.). Skåltegnstenenes identiske udseende over en meget lang periode (fra senneolitikum og gennem hele bronzealderen) er iøjnefaldende. Der er dermed flere ligheder mellem skåltegnsstenenes og kogestensgrubefelternes udtryk, eksemplificeret ved Egelund III: Det overordnede udseende ændrer sig ikke gennem hele brugsperioden, kogestensgruberne/skåltegnene respekterer hinanden, selvom de er anlagt/ (eller for skåltegnenes vedkommende) hugget ved forskellige lejligheder over en længere tidsperiode, og meget kunne tyde på, at det var selve handlingen, der var betydningsfuld (Kruse & Matthes i tryk).

Mobilitet

I Sønderjylland er der lokaliseret tre eller fire lokaliteter, der kan have været samlingspladser:

Hinnemai (i Hygum sogn), Møllevej II (i Egen sogn) og Egelund (i Rise sogn, med Rise Søndervang og Egelund I) ligger med en indbyrdes afstand af 25 og 43 km. (se fig. 4). Derudover formodes en samlingsplads i Bov sogn, da flere forundersøgelser og udgravninger tæt ved hinanden har dokumenteret et efterhånden stort antal kogestensgruber (Kollund Skole 220102-193, Grydehøj 220102-55, Matr. 45 m.fl. 220102-199, Bov Vest 220102-231 samt Bov Vest 220102-300). Fremtidige undersøgelser i området vil kunne bidrage til en afklaring af dette spørgsmål. Det skal understreges, at kun kogestensgrubefeltet i Rise sogn er verificeret som en samlingsplads. De øvrige potentielle samlingspladser skal undersøges nærmere mht. datering og omkringliggende bebyggelse. Særligt udfordrende, når man analyserer kogestensgruber, er, at anlægstypen bliver meget forskelligt vurderet og også meget forskelligt dokumenteret. Således er flere formodede kogestensgrubefelter kun forundersøgt eller kun delvist dokumenteret, og der mangler i de allerfleste tilfælde dateringer af anlæggene (Kruse & Matthes i tryk).

En afstand på op til 30 km fra en given boplads til samlingspladsen svarer til en dagsmarch. Distancen på de 30 km, der er brugt i denne undersøgelse, er udregnet på baggrund af overleveringer fra forhistorisk tid (f.eks. Grober 2006: 9). Selv med en bærelast på mellem 20 og 30 kg har en modelberegning vist, at et menneske kunne tilbagelægge mindst 20 km/dag (3,8 km i timen) (Uckelmann 2013: 400). Andre eksempler på en dagsmarch af 30 km finder man bl.a. overleveret fra skriftlige kilder fra den romerske republiks tid, hvor både troppernes marchdistancer og embedsmænds rejsemuligheder og hastigheder var nøje fastlagt og defineret i forhold til transportmuligheder (til fods, til hest eller med oksekærre) (Kolb 2000: 310). Den samme distance kunne eksempelvis tilbagelægges af en lastet kærre. Antikke kilder fra 4. årh. f. Kr. omtaler omtrent de samme distancer, når talen falder på transport (af bygningsdele og sten til tempelbygninger) (Kolb 2000: 311ff).

Mobilitet har været en fast del af bronzealderens dagligdag. Det betyder, at transport ikke blot foregik i

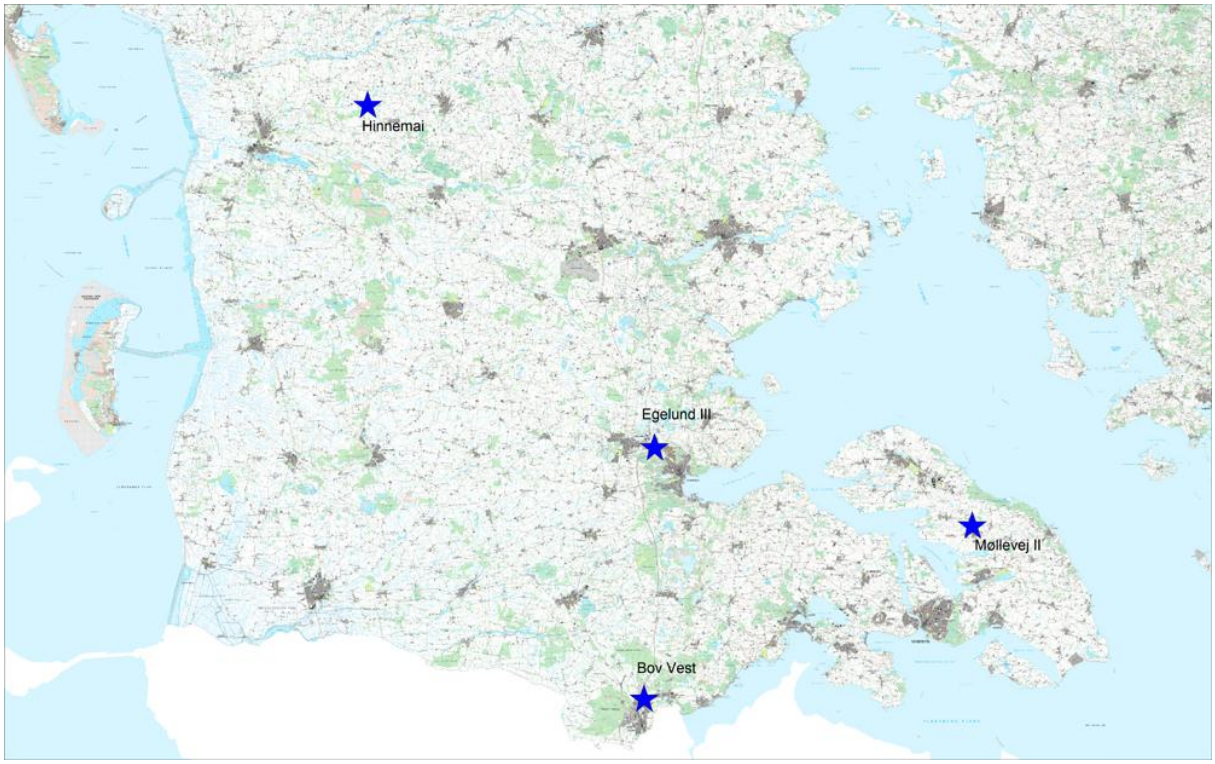

Fig. 4:
Beliggenheden af potentielle samlingspladser i Sønderjylland. Navnene er givet efter de mest fremtrædende lokaliteter, der hører til den potentielle samlingsplads.
Grafik: Jørgen Andersen, Museum Sønderjylland – Arkæologi Haderslev.

forbindelse med fjernhandel, rejser til søs eller for at opretholde overregionale politiske forbindelser, men også i forhold til at fremskaffe lokale råvarer, lokale og regionale kvæghandler og muligvis for at opsøge græsningsarealer, der har befundet sig på andre steder i landskabet end lige umiddelbart der, hvor man boede. Aftaler omkring disse, eller aftaler om større byggerier eller opførsler af infrastruktur kan nævnes som mulige grunde til at opsøge samlingspladserne.

Konklusion

Samlingspladsen i Rise sogn har været kontinuerligt brugt igennem en tusindårig periode. Både brugstiden og antallet anlæg lader formode, at samlingspladsen har været brugt af et større samfund end de seks bopladser, der er registreret i umiddelbar nærhed af samlingspladsen. Historiske og antikke skriftlige kilder dokumenterer fra forskellige perioder og geografiske områder, at en dagsmarch på ca. 30 km har været almindelig. Det er en rimelig antagelse, at det også i bronzealderen var realistisk og ikke ualmindeligt at tilbagelægge sådanne afstande. Derfor betragtes de bopladser, der er fundet inden for en radius af ca. 30 km fra samlingspladsen, som potentielle bopladser for "brugerne" af samlingspladsen.

Hvis det accepteres, at bronzealderbefolkningen i Sønderjylland ikke stod tilbage for samtidige eller lidt senere befolkningsgrupper fra det antikke Grækenland eller den romerske republiks første epoke, antages det ligeledes at de også var i stand til at tilbagelægge relativt store afstande. Det får konsekvenser for vores syn på bronzealdersamfundet som sådan. Det betyder, at samfundet i langt højere grad var bundet sammen, end begrebet og tolkningen om enkeltgårde lader formode. De spredtliggende gårde har ikke været isolerede, men var knyttet sammen i et stort netværk, der kunne trækkes på, når arbejdsintensive projekter skulle realiseres, som foreslået af Holst & Rasmussen i forbindelse med konstruktionen af Skelhøj (2012a; 2012b). Disse arbejdsintensive projekter kunne ud over højbygning i ældre bronzealder have været bygning af store halhuse, aftaler om udnyttelse af græsningsressourcer, konstruktion af vejanlæg eller vadesteder eller andre territoriale tiltag, der ikke nødvendigvis kan dokumenteres arkæologisk.

Litteratur

Capelle, T. 1985
Geschlagen in Stein. Skandinavische Felsbilder der Bronzezeti. Hannover.

Coles, J. 2005
Shadows of a Northern Past. Rock carvings of Bohuslän and Østfold. Oxford.

Christensen, L.M. 2009
Kogegrubefelter – skelsættende sammenkomster.
I: H. Lyngstrøm & B. Storgaard (red.): *Glimt fra en anden verden – specialer i forhistorisk arkæologi 2006 og 2007 fra Københavns Universitet*. København, s. 19-28.

Eisenschmidt, S. 2002
HAM 4095 Møllevej II, Egen sogn, sb. nr. 317.
Udgravningsberetning, Haderslev Museum.
Upubliceret.

Eisenschmidt, S. 2015
HAM 2059 Dohøjvej, Egen sogn, sb. 302.
Udgravningsberetning, Museum Sønderjylland – Arkæologi Haderslev. Upubliceret.

Glob, P.V. 1969
Helleristninger i Danmark.
Jysk Arkæologisk Selskabs Skrifter Bind VII. Odense.

Grober, U. 2006
Vom Wandern. Frankfurt.

Henriksen, M.B. 1999
Bål i lange baner – om brugen af kogegruber i yngre bronzealder og ældre jernalder.
Fynske Minder 1999, Odense Bys Museer, s. 93-128.

Henriksen, M.B. 2005
Danske kogegruber og kogegrubefelter fra yngre bronzealder og ældre jernalder.
I: L. Gustafson, T. Heibreen, J. Martens (red.): *De gåtefulle kokegroper. Kokegropseminaret 31. november 2001*. Varia 58. Kulturhistorisk Museum Fornminneseksjonen, Artikkelsamling. Oslo, s. 77-102.

Holst, M.K. & M. Rasmussen (eds.) 2012a
Skelhøj and the Bronze Age Barrows of Southern Scandinavia. Vol. I: The Bronze Age barrow tradition and the excavation of Skelhøj. Nationalmuseet/Jysk Arkæologisk Selskabs Skrifter vol. 78. Højbjerg.

Holst, M.K. & M. Rasmussen 2012b
Combined Efforts: The cooperation and coordination of barrowbuilding in the Bronze Age.
I: N. Johannsen, M. D. Jessen & H. J. Jensen (eds.): *Excavating the Mind. Cross-sections through culture, cognition and materiality*. Aarhus, s. 255-279.

Honeck, M. 2009
Nichts als heiße Steine? Zur Deutung der Brenngruben der späten Bronzezeit und frühen Eisenzeit in Deutschland.
Universitätsforschungen zur prähistorischen Archäologie, Bd. 166. Bonn.

Kolb, A. 2000
Transport und Nachrichtentransfer im Römischen Reich.
Akademie-Verlag, (Klio: Beihefte; Neue Folge, Band 2). Berlin.

Kristensen, I.K. 2008
Kogegruber – i klynger eller på rad og række.
KUML. Årbog for Jysk Arkæologisk Selskab 2008, s. 9-53.

Kruse, P. 2013
Egelund III – ein bronzezeitlicher Versammlungsplatz? Siedlungen der älteren Bronzezeit. Beiträge zur Siedlungsarchäologie und Paläoökologie des zweiten vorchristlichen Jahrtausends in Südskandinavien, Norddeutschland und den Niederlanden (Hrsg.: K.-H. Willroth).
Studien zur nordeuropäischen Bronzezeit, Bd. 1, s. 67-80.

Kruse, P. og L. Matthes i tryk
P. Kruse og L. Matthes, Vieh, Laub und Versammlungsplatz - soziale Organisation in der Bronzezeit, Beispiel Brunde/Egelund.
Offa.

Kruse, P. under udarbejdelse
HAM 2059 Dohøjvej (etape 2), Egen sogn, sb. 302.
Udgravningsberetning, Museum Sønderjylland – Arkæologi Haderslev. Upubliceret.

Matthes, L. 1996
Bilder für die Toten in bronzezeitlichen Gräbern Nordeuropas. Magisterarbeit. Westfälische Wilhelms-Universität Münster. Upubliceret.

Meier, D. 2013
Bronzezeitliche Feuergruben in ungewöhnlicher Anordnung.
I: I. Heske, H.-J. Nüsse & J. Schneeweiss (red.): *Landschaft, Besiedlung und Siedlung. Archäologische Studien im Nordeuropäischen Kontext.* Festschrift für Karl-Heinz Willroth zu einem 65. Geburtstag. Göttinger Schriften zur Vor- und Frühgeschichte 33. Neumünster/Hamburg, s. 319-330.

Mewes, F. & J.-P. Schmidt 2011
Die Feuerstellenreihen von Naschendorf, Lkr. Nordwestmecklenburg.
Archäologische Berichte aus Mecklenburg-Vorpommern, Bd. 18., s. 62-75.

Schmidt, J.-P. 2014
Garküchen auf freiem Feld? – Feuerstellenplätze im Trassenverlauf von OPAL und NEL.
I: D. Jantzen, L. Saalow und J.-P. Schmidt (Hrsg.): *Pipeline Archäologie. Ausgrabungen auf den großen Ferngastrassen im Mecklenburg-Vorpommern*. Schwerin, s. 145-154.

Schmidt, J.-P. & D. Forler 2004
Ergebnisse der archäologischen Untersuchungen in Jarmen, Lkr. Demmin. Die Problematik der Feuerstellenplätze in Norddeutschland und im südlichen Skandinavien.
Bodendenkmalpflege in Mecklenburg-Vorpommern, Jahrbuch 51, s. 7-79.

Prangsgaard, K. & A.B. Andersen 2008
3000 år gamle kultpladser ved Søndersø.
Fynske Minder 2008, s. 131-139.

Thrane, H. 1974
Hundredevis af energikilder fra yngre broncealder.
Fynske Minder 1974, s. 96-114.

Uckelmann, M. 2013
Land Transport in the Bronze Age.
I: A. Harding & H. Fokkens (eds): *The Oxford Handbook of the European Bronze Age*. Oxford, s. 378-413.

*Fagfællebedømt artikel

Nr. 36
2016

Arkæologisk Forum

Arkæologisk Forum er et fagligt tidsskrift der søger at sætte det arkæologiske fag ind i en større sammenhæng – både videnskabeligt og samfundsmæssigt. Her kan både arkæologisk faglige og fagpolitiske emner behandles og debatteres.

Skriv til Arkæologisk Forum:
Arkæologisk Forum modtager gerne bidrag. Kontakt redaktionen, og få råd og vink om indhold, læsere, formaliteter, deadlines m.v.

Fagfællebedømmelse:
Generelt bliver tekster i Arkæologisk Forum fagfællebedømt. Fagfællebedømte artikler er markeret med en stjerne (*) ved forfatternavnet.

Kontakt:
redaktion@archaeology.dk
www.archaeology.dk

© Forfatterne og Arkæologisk Forum.
Artikler, indlæg og billeder må ikke mangfoldiggøres i nogen form uden skriftlig tilladelse fra redaktionen.

Redaktion:
Mette Palm (ansv. redaktør)
Jette Rostock
Bo Jensen
Anna Beck
Ole Thirup Kastholm
Signe Lützau Pedersen
Susanne Klausholm Dolleris
Marie Lenander

Udgiver:
Foreningen af Fagarkæologer – FaF

Forsidebillede:
Pressefoto fra Historien om Danmark - Vikingetiden.
Foto: Thomas Roger Heinrichsen©

Tryk og oplag:
Museum Vestsjælland trykker 250 stk.

Arkæologisk Forum udkommer:
maj og november

Abonnement og løssalg private:
175,- kr. årligt (2 numre)
87,50 kr. pr. nummer

ISSN 1399-5545

Foreningen af
Fagarkæologer
faf@archaeology.dk
www.archaeology.dk